

Dražen Muljevi

Hrvatski križni put: Posljednja postaja #Požega - Autor #Dražen Muljevi na 034 Portalu donosi nam priču u 3 dijela o sudbini tridesetak tisuća Hrvata koji je životni put završio u Požegi i okolici 1945/46. Godine

034PORTAL.HR POŽEGA

Hrvatski križni put: Posljednja postaja Požega (1. dio) D.M. - 20.04.2017.

POŽEGA Iza nas je Veliki tjedan, prisjećanje na Isusovo mučeništvo i žrtvu, Uskrs koji mi Hrvati slavimo kao najveći i kršćanski blagdan koji zauzima izuzetno važno mjesto u hrvatskoj kulturi narodnih običaja i pobožnosti. Proteklih dana prisjećali smo se Isusove žrtve, slavili ju širom Hrvatske, opet se spojila iseljena i domovinska Hrvatska kako bi svi zajedno proslavili Isusovo mučeništvo. Ovo je prilika da se prisjetimo i hrvatskih mučenika, posebno onih koji je životni put završio u našem gradu Požegi i njenoj okolici. Neposredno nakon svršetka II. svjetskog rata grad Požega, kao i širi teritorij Požeštine poslužio je ratnim pobjednicima za izvršenje paklenoga plana likvidacije do sada neutvrđenoga broja hrvatskih vojnika i civila.

Iako točan broj umorenih Hrvata na ovome području nikada ne može saznati, dosadašnjim istraživanjem došao sam do nepobitnih podataka – u požeškom kraju, na prostoru koji obuhvaća područja gradova Požege i Pleternice, i područja uglinske, jakšićke, veličke i brestovačke općine, u razdoblju od svibnja 1945. do prosinca 1946. godine, izvršeno je više od stotinu masovnih ubojstava, u kojima je ukupno likvidirano oko 20 tisuća hrvatskih vojnika i civila, dok je više od 10 tisuća ljudi u isto vrijeme odvedeno iz Požege, i likvidirano na drugim lokacijama od Rakovštine do Potkozarja.

Politika opterećena prošlost, danas za sobom vuče teret koji bi se mogao obrušiti na glavu i tavom narodu – taj teret ne moramo vagati niti prebrojavati – brojke su bitne samo povjesničarima. Ali moramo naučiti živjeti s tim teretom. Moramo ga prihvatiti i priznati. Moramo ga prestati negirati, ignorirati i svjesno ili nesvjesno prikrivati. A prikrivanje je najblaža riječ za više od 70 godina šutnje o požeškom pogromu Hrvata. Iako je na jednom ograničenom području, u "zlatnoj dolini" okruženoj gorskim lancima koji čine savršenu kotlinu, u Europi XX. stoljeća, nakon završetka ratnih neprijateljstava, počinjen strahovit zločin nezapamćenih razmjera, danas o njemu ne možete pročitati ni slova niti u literaturi, niti u medijima. O masovnim ubojstvima počinjenima po završetku 2. svjetskog rata, u gradu Požegi naglas se nije pričalo sve do 1990. godine. U doba socijalizma i samoupravljanja u gladi je vladala zavjera šutnje, i tek se u (odabranim) obiteljskim krugovima vrlo tiho spominjalo da je nakon rata postojao "logor na Glisu" u kojemu su boravili ratni zarobljenici, kao i civili koji su na bilo koji način bili "sumnjivi" novoj "narodnoj" vlasti. "Šušalo" se o hrvatskim domobranima i "narodnim neprijateljima" koji su u grupicama po dvadesetak do pedesetak iz logora na Glisu odvođeni, i umoreni na nekoliko lokacija u gradu, uz Orljavu (u današnjoj Domobranskoj ulici), u Jagodnjaku, u Grginom dolu (Marin ponor) itd... ali nisu postojale informacije niti dokazi o masovnom ubojstvu širokih razmjera.

Nakon demokratskih promjena, ve 1991. godine malena Hrvatska našla se u ratnom vihoru, i malo tko je tada stigao razmišljati o tajanstvenim masovnim ubojstvima po injenima 45 godina ranije. Najve i teret ratnih razaranja, i ogroman dio od ukupno dvadesetak tisu a poginulih hrvatskih branitelja u Domovinskom ratu, pao je na Slavoniju i Baranju, tako da vrijeme Domovinskog rata 1991 – 1996. godine, kao ni prve godine nakon rata, nisu bile pogodne za studiozna istraživanja masovnih zlo ina po injenih pedesetak godina ranije.

Nakon Domovinskog rata trebalo je ranjenu mladu hrvatsku državu podi i na noge, pa su stari žrtvoslovi stavljeni u drugi plan.

Ve 2001. godine na vlast u Republici Hrvatskoj došli su reformirani komunisti, na elu sa Ivicom Ra anom, koji su po hitnom postupku, ve na prvoj saborskoj sjednici ukinuli postoje i Zakon o žrtvama rata i pora a, temeljem kojega su tijekom 1990-ih provedena brojna istraživanja na terenu, širom Požeštine, kao i širom RH. Svi materijali, lokacije, mape, izjave svjedoka, pod prijetnjom represije oduzeti su angažiranim djelatnicima terenskih komisija, da bi navodno bili pohranjeni "negdje u Zagrebu". Na genocid po injen nad hrvatskim narodom 1945. i 1946. godine, spustio se mrak, i ova tema je ak i danas nepoželjna u visokim krugovima hrvatske politike.

(Nastavlja se.)

Hrvatski križni put: Posljednja postaja Požega (2. dio)

D.M. - 21.04.2017

POŽEGA Centralni zemljopisni položaj Požege u Slavoniji jedan je od osnovnih razloga koji su nagnali partizansko rukovodstvo da u njoj uspostavi logor, koji je u svega 24 mjeseca postojanja postao nadaleko poznat po svojoj veli ini, po partizanskoj surovosti i po re enici koju su stotine i tisu e potomaka bivših logoraša širom Hrvatske i svijeta – godinama izgovarale: "Moj otac je posljednji puta vi en u koloni križnoga puta, u prolazu kroz Požegu". injenica je da su brojni etveroredi pristizali u Požegu, u logor na Glisu, gdje su boravile desetine tisu a bleiburških mu enika. injenica je i to da su, uglavnom nakon mjesec do dva zadržavanja i izgladnjivanja, zarobljeni hrvatski vojnici i civili u kolonama izvo eni iz logora i sprovo eni "dalje". injenica je i to, da su kolone koje su kretale sa požeškog Glisa, pra ene partizanima srpske nacionalnosti iz 9. Krajiške udarne brigade, kojima su redovito bili pridruženi lokalni seljaci iz nekoliko pravoslavnih sela u okolici Požege, u pravilu nestajale.

O ovim kolonama nije se pri alo, ali i pored zavjere šutnje do današnjeg dana rekonstruiran je put tridesetak kolona iz logora na Glisu – upu ene su malim križnim putevima na vje na po ivališta. Nije poznato koliko je ovakvih kolona napustilo Požegu, ali obzirom da se radilo o jednome od ve ih partizanskih logora, za pretpostaviti je da su ljudi iz logora izvo eni svakodnevno. Iz logora su Hrvati odvo eni u kolonama od nekoliko stotina, ili ak i po nekoliko tisu a, obi no u paru, žicom povezanih šaka. Nakon sloma Nezavisne države Hrvatske, i nakon masakra na Bleiburgu, širom Hrvatske i BiH

otvarani su koncentracijski logori, u koje su se dijelom slijevale nepregledne kolone preživjelih pripadnika Hrvatske Domovinske vojske zajedno s civilima, koje su Englezi na Bleiburškom polju razoružali i gurnuli u ruke partizanskim krvnicima, dok su dijelom ovi logori popunjavani "narodnim neprijateljima" iz lokalnih sredina. Iako su na Bleiburškom polju, i putem kroz Sloveniju do hrvatske granice, partizani likvidirali oko sto tisuća ljudi (po nekim izvorima ova brojka je daleko veća), nepregledne kolone zarobljenika u četveroredima su krenule križnim putevima u pravcu jednoga od stotina partizanskih logora u Hrvatskoj i BiH. **Samo u Hrvatskoj nove komunisti ke vlasti uspostavile su pedesetak logora, od kojih su najveći bili upravo logor na požeškom Glisu (Glis – rubni dio grada Požege, smješten sjeverno uz rijeku Veličku, okružuje cestu Požega-Velika) zatim Pakovec, Lepoglava, Karlovac, Bjelovar i Osijek. Većina ovih logora zatvorena je do kraja 1946. godine, dok su neki – poput Jasenovca rasformirani tek u 1950-ih godina. Partizani su svoje koncentracijske logore počeli osnivati već 1943. godine – na teritorijama koje su bile pod njihovom kontrolom, no većina ih je uspostavljena od rujna 1944. do svibnja 1945. godine.** Činjenica da je većina ovih logora zatvorena do kraja 1946. godine upućuje na jezivu istinu – da su se rijetki hrvatski vojnici i civili iz partizanskih logora smrti vratili živi i zdravi. Iako su u pravilu partizanski logori nazivani tzv. sabirnim ili radnim logorima, u njima nije bilo mjesta humanosti, a životni uvjeti u mnogima su bili goriji i od onih u zloglasnim nacističkim logorima smrti.

Jeziva priča o partizanskom logoru "Glates" (službeni naziv logora) na požeškom Glisu, u dijelu grada smještenome uz cestu Požega – Velika, preživjela je zahvaljujući usmenoj predaji, iako danas ne postoje relevantni dokumenti vezani uz njegovo postojanje. Informacije do kojih sam došao, ponajviše iz razgovora sa rijetkim preživjelim logorašima, i Požežanima koji su svakodnevno odlazili do ograde od bodljikave žice pokušavajući doturiti logorašima malo hrane i vode, dio su iskrenih i potresnih svjedočanstava, sakupljenih uglavnom nakon 1990. godine. U Požegi se o logoru Glates do hrvatskog osamostaljenja nije pričalo. Pamtio sam jedino priču u svoje bake, o tome kako je djed nakon rata bio zatvoren "na Glisu", a ona mu je svakodnevno nosila hranu. Došavši do logora, zavežljaje bi dala mome ocu koji je tada imao 8 godina, u nadi da će se logorski čuvari sažaliti zbog djeteta, i zažmiriti na jedno oko, jer su najčešće hranu i piće bacali, ili se njome sami oćastili. No izvan obitelji o logoru "na Glisu" niste mogli čuti ni riječi. Požegom je sve do Domovinskog rata o ovoj temi vladala zavjera šutnje, što nije slučajno – brojni su Požežani, kao i Hrvati iz svih krajeva lijepe naše, svoj životni put završili upravo u Logoru Glates, odnosno nekoliko kilometara dalje. Zbog toga vlasti bivše Jugoslavije nisu tolerirale razgovor na ovu temu, te danas gotovo i nemamo pisanih dokumenata o postojanju logora u našim arhivama, a ako je nešto sačuvano, odavno je otpremljeno za Beograd.

Logor Glates (logor "na Glisu" ili logor "Glis") uspostavljen je početkom 1945. godine kao sabirni logor u koji su dovođeni nepoželjni protivnici nadolazećeg komunističkog režima, svi koji su optuženi ili prokazani kao tzv. "neprijatelji naroda", članovi nekadašnjih – prijeratnih političkih stranaka, građanska inteligencija, posjednici i zemljoposjednici, i svi koji bi svojim djelovanjem mogli poljuljati "vjeru naroda u nove komunističke vlasti". U svibnju 1945. godine, u logor su počele pristizati kolone hrvatskih vojnika i civila zarobljenih u Sloveniji. Prva od njih pristiže u Požegu 27. svibnja iz pravca Pakraca, nakon čega slijede brojne kolone koje u Požegu pristižu sa više strana – tako da se po etno planirani kapaciteti logora pripremljenoga za desetak tisuća ljudi, višestruko premašuju. Do srpnja 1945. godine u logor je smješteno više od 30.000 zarobljenika. Sam logor nalazio se u Požegi, u predjelu grada zvanom "Glis" uz cestu koja vodi prema Velikoj i drugim selima pod Papukom. Požega je još od Austro-ugarske bila značajno vojno središte, sa velikom vojarnom – čija ograda se i danas proteže kilometrima uz spomenutu cestu "na Glisu". Uz sam rub vojarnice – krajem 1930-ih godina izgrađena je niz baraka za smještaj artiljerijskog puka na konjsku vuču, i jednog motoriziranog artiljerijskog puka. Nakon raspada vojske stare Jugoslavije, u ovim barakama organizirana je vojna industrija – poduzeće "Ljubica" koje je radilo za potrebe Hrvatskog Domobranstva, da bi kraj II. svjetskog rata ove barake dočekale kao tzv. sabirni logor za ratne zarobljenike.

Hrvatski križni put (foto: D.M.)

Hrvatski križni put: Posljednja postaja Požega (3. dio)

D.M. - 22.04.2017. @ 09:03 - 2253 pregl.

POŽEGA Životni uvjeti u logoru na Glisu bili su nezamislivi. Iscrpljeni domobranci i civili, nakon tjedana pješara kroz Sloveniju i Hrvatsku bili su nagurani u barake, u kojima nije bilo dovoljno mjesta, pa je velika većina spavala na otvorenom, bez obzira na vremenske uvjete. Logoraši Glatesa prolazili su svakodnevno kroz višestruke torture. Njihovi mučitelji, odreda pripadnici 9. Krajiške brigade NOV-a, psihički i fizički su ih maltretirali, no najgori oblik mučenja bio je izgladnjivanje. Kako je u samome logoru bio i veliki broj Požežana, žene su svakodnevno donosile hranu i vodu zarobljenicima. Iz početka su svoje zaveštaje uredno davale partizanskim mučiteljima, koji bi ih najčešće uzeli sebi – dok su nebrojeno puta kotlove sa kuhanom hranom – preuzimali pa prosipali pred oči logoraša. Kasnije su građani hranu zarobljenicima pokušavali prebaciti preko ograde, što je ponekad uspijevalo – često se znao dogoditi incident. Po surovosti je mnogima u pamćenju ostao poznat zapovijednik logora Gavro Puač, brat nekadašnjeg generala i narodnog heroja Jugoslavije Dake Puača. Gavro je uživao u batinjanju zarobljenika, a nemilosrdno je tukao i žene i djecu, koji su pokušavali dostaviti hranu u logor. Logor Glates je imao i svoje "podružnice" u gradu Požegi – tri manja logora na drugim lokacijama, dok je logorska bolnica bila smještena podalje od Glatesa, u Sokolovoj ulici. Odlazak u "logorsku bolnicu" bio je put u sigurnu smrt, budući da iz nje nije izašao živ niti jedan pacijent. Partizanska "humanost" do izražaja je najviše došla u bolnici. Jadni, izmučeni, ranjeni, i oboljeli pacijenti mislili su da će se u bolnici malo oporaviti, ili bar nešto pojesti. Međutim, u paklenom planu koji su skovali partizani logorska bolnica je bila mjesto umiranja u najgorim mukama. Bolesnima i ranjenima bilo je zabranjeno davati hranu, a posebno vodu, kao i bilo kakve lijekove, tako da su svi logoraši u bolnici umirali već u roku od 4 do 5 dana, u teškim bolovima prouzročanim dehidracijom. U logorskoj bolnici krvnici su izumili i svojevrstan "stroj za ubijanje" kojim su potihom likvidirali sve preostale pacijente po zatvaranju bolnice – udarcem kolca ugravanog kroz rupu u zidu, ravno u potiljak nesretnih logoraša.

U samom logoru Glates, u periodu od siječnja 1945. do prosinca 1946. likvidiran je neutvrđen broj osoba, dok je više od 1.000 logoraša umrlo od gladi. No pakleni plan partizana nije predviđao masovne likvidacije unutar samoga logora, zbog opasnosti od pobune, i prisustva velikog broja svjedoka. Stravične masovne likvidacije zarobljenika iz Glatesa vršene su širom Požeške kotline, a ponekad i mnogo dalje. Nesretne hrvatske vojnike i civile iz logora bi svakodnevno izvodili u kolonama, koje su odlazile u raznim pravcima. Većina ovih kolona nikada nije stigla na izmišljena odredišta. Uz pratnju partizana logoraši u grupama od stotinjak, pa i do nekoliko tisuća, bili bi odvedeni – najčešće nekoliko kilometara od logora, svaki puta u drugom pravcu, pored nekog od brojnih sela Požeštine, gdje su u tišini, jedan po jedan, likvidirani udarcima tupih predmeta. Partizansko oružje za ubojstva najčešće je bila rovica – poljoprivredna alatka koja u ovim krajevima služi najčešće za okopavanje vinograda. Naredbodavci – komunisti, i izvršitelji – najčešće su žitelji određenih pravoslavnih sela iz požeške okolice, namjerno su koristili ovaj izuzetno surov način za ubijanje Hrvata. Na ovaj način štedjeli su municiju, egzekucije su provodili u relativnoj tišini, a ujedno su širili strah i slali poruku svim Hrvatima. Posljednji preživjeli požeški domobranci i danas znaju imena nekoliko ubojica, koji su čitav život proveli mirno, preživljavajući i bez kajanja ili kazne, u određenim selima u okolici Požege.

Gdje je sada gospodin Zurrof koji tvrdi da ovakvi zločini nikada ne zastarijevaju? Veliki je broj stratišta razbacan širom požeškoga kraja, ali partizani se nisu libili počinjenja više masovnih ubojstava i u samome gradu Požegi. Već a grupa domobrana streljana je uz rijeku Orljavu, gotovo u centru grada, na mjestu koje je danas obilježeno Domobranskim križem, a nekoliko ovakvih grupa ubijeno je u požeškom Jagodnjaku. U strogom centru Požege, na Trgu sv. Trojstva, ubijeno je 50 domobrana hitcima u potiljak, i sahranjeni su na licu mjesta. Njihova grobnica otkrivena je na Trgu 1993. godine, i iz nje je ekshumirano pedesetak kostura. 80 učenika Domobranske zastavničke škole ubijeno je u Grginom dolu nakon cjelodnevnog mučenja u prostoru tadašnje gradske streljane, te su im tijela bačena stotinjak metara dalje u tzv. Marin ponor. **U prigradskom naselju Štitnjak rovicama je zatučeno više od 200 domobrana,** čija su tijela nisu niti sahranjena, već su ih godinama razvlačile svinje i divlje životinje. Teško da postoji i jedno selo u Požeštini, pored kojega nema masovnih grobnica hrvatskih vojnika i civila iz 1945/46. godine, pa ih poimence ne mogu nabrajati. Detaljan opis svih otkrivenih masovnih grobnica, kao i mjesta za koja se pretpostavlja da u njima leže neznane žrtve logora Glates, u budućnosti namjeravam popisati u jednom opširnijem djelu. Spomenuti mogu samo da su osim brojnih stratišta u **samoj Požegi i bližoj okolici, masovne grobnice otkrivene, i obilježene izmeću ostalih naselja u Kuzmici, Zagrađu, Djedinoj rijeci, Ruševu, aglinu, Jakšiću, Mihaljevcima, Trenkovu, Stražemanu, Štitnjaku, Emovcima, Drškovcima i dr.** te da ovom prilikom ne spominjemo pakraćko-lipičko područje, o kojemu u prijevodu o masovnim ubojstvima nakon 2. svjetskog rata možemo napisati zasebnu prijevodu, nazvanu Španovica!

Lavovski dio posla u obilježavanju masovnih grobnica hrvatskih vojnika i civila u Požeštini odradio je nedavno preminuli dopredsjednik Udruge Hrvatski domobran RH gospodin Dragutin Franić, rodom iz sela Drškovci pored Požege, koji je i sam preživio Križni put od Bleiburga do Požege, i to u dobi od 16 godina. Kao tajnik Saborske komisije za žrtve rata i poraća za područje Požeštine istaknuo se svojim radom na terenu gospodin Bernardo Tancoš, koji je zaslužan za prikupljanje velikog broja podataka o lokacijama i žrtvama masovnih ubojstava. Do današnjeg dana, ponajviše zalaganjem nekadašnje Saborske komisije za žrtve rata i poraća, te požeškog ogranka Udruge Hrvatski domobran, otkriven je niz masovnih grobnica u kojima su pokopani uglavnom logoraši iz Glatesa, a čak 21 od njih obilježena je spomenikom, križem, ili spomen – ploćom. Iz njih je ekshumirano više od 4.000 žrtava, što vjerovatno predstavlja samo manji dio svih pobijenih zarobljenika iz požeškog logora. Još 4.000 domobrana iz Glatesa mućki je izmasakrirano u samo jednom danu, nakon usiljenog marša preko Bosanske Gradiške do Potkozarja. Dovedeni su u bosansko selo Podgradci, gdje su partizani sakupili masu od nekoliko tisuća potkozarskih Srba, kojima je rećeno da ponesu vile, noževe, i krampove kako bi "zatukli ustaše". Povampirena masa ljudi, među kojima je bilo najviše žena i djece poklala je ćitavu kolonu iz Glatesa. Tragedija je još i veća jer znamo da su ovo bili domobrani posljednjeg poziva, tojest golobradi mladići, koji u borbenim operacijama gotovo i nisu sudjelovali.

Ukupno je na ovaj način, u lipnju 1945. u Potkozarju likvidirano više od 30.000 zarobljenika iz partizanskih logora Jasenovac i Glates. Osim dvadesetak spomenikom obilježenih stratišta logoraša iz Glatesa, u Požegi i okolici postoji i veliki broj neobilježenih masovnih grobnica, u kojima poćiva od nekoliko desetaka, do nekoliko stotina duća. Na žalost, dolaskom na vlast premijera Raćana i gaćenjem Saborske komisije za žrtve poćetkom 2000-tih, propuštena je prilika da se brojni partizanski zloćini detaljnije istraže. Danas se istraživanjem partizanskih zloćina bave rijetki entuzijasti. U Požeštini, iznad Velike, pored papućkog sela Vrhovci, potrebno je istražiti lokaciju nazvanu "Šošin jarak" gdje su **partizani rovicama zatukli oko 400 ljudi,** dok postoji i ćitav niz lokacija o kojima se nagaća, ili koje se više ne mogu toćno locirati. Prilika da logor Glates nazovemo pravim imenom – komunistički logor smrti, odavno je propuštena kao i prilika da ovaj zloćinac ki poduhvat partizana nazovemo pravim imenom – genocid.

(Kraj)